

דרכון בקרח: האינטרסים הגיאוגרפיים של סין באזור הארקטי

פול וויסקו | 24 במרץ, 2025 | גיליון 1966

הקוטב הצפוני הוא שדה קרב בעל חשיבות מפתח בתחרות בין המעצמות, כשסין מאתגרת את הדומיננטיות של ארצות הברית ורוסיה. בטענה למעמד של "מדינה הקרובה לאזור הארקטי", סין מעוניינת להשיג גישה למשאבים ולנתיבי הים הצפוני (Northern Sea Route) באמצעות 'דרך המשי הארקטית' שלה. עם זאת, ההשקעות של סין בתשתיות ארקטיות נתקלות בהתנגדות, במיוחד מצד מדינות המערב, ומעורבותו של צבא סין במחקר המדעי מעוררת חששות ביטחוניים. על רקע היחלשותה של המועצה הארקטית, סין שואפת לעצב מחדש את הריבונות באזור הארקטי וכך בין היתר לבסס את השפעתה בסדר עולמי רב-קוטבי משתנה.

התחרות בין המעצמות הגדולות באזור הארקטי היא משחק שחמט גיאופוליטי מורכב ודינאמי. לצד מעצמות ארקטיות מסורתיות - ארצות הברית ורוסיה - עולה עתה סין כשחקנית מפתח באזור. לשיטתה, האזור הארקטי אינו מקור משאבים יקרי ערך בלבד או אזור שחווה שינוי אקלימי-סביבתי דרמטי, אלא זירה חיונית למיצוב השפעתה הגלובלית הגוברת, לעיצוב הריבונות באזור ולניהול הרשת הסבוכה של מערכות היחסים עם שאר השחקניות המרכזיות. בהינתן כל אלה, מבחינת סין האזור הארקטי הוא אחת החזיתות האסטרטגיות החדשות.

מפת החוג הארקטי (מקור: CIA World Fact Book)

מדיניות סין בנוגע לאזור הארקטי היא אסטרטגיה שתוכננה בקפידה כדי לאזן בין צרכיה הכלכליים, דאגותיה הביטחוניות ושאפתה להכרה בינלאומית ומנהיגות עולמית. למרות היותה מרוחקת גיאוגרפית מהחוג הארקטי, סין הכריזה על עצמה כ"מדינה הקרובה לאזור הארקטי". טענה זו, למרות שנתקלה בספקנות מצד שר החוץ האמריקאי לשעבר מייק פומפאו, משרתת מטרה מכרעת: היא מעניקה לגיטימציה למעורבותה של סין בענייני הקוטב הצפוני. סין טוענת שלהשפעות המדורגות של שינויי האקלים בקוטב הצפוני (ובראשן הפשרת הקרח המואצת ועליית מפלס הים העולמי) יש השלכות מרחיקות לכת, ולכן גם מדינות רחוקות כמוה, שבשטחה ערי חוף גדולות דוגמת שנגחאי וטיאנג'ין, המתמודדות עם איום הצפת הים, צפויות להיות מושפעות. באמצעות מיצוב עצמה כבעלת עניין אחראית, שיש לה אינטרס מובהק ביציבות האזור, בפיתוח בר-קיימא ובהפחתת שינויי האקלים, סין מצדיקה את הרחבת מעורבותה בקוטב הצפוני. היא קוראת להרחבת ההשתתפות הבינלאומית באזור הארקטי ולגישה מכלילה יותר כלפי הריבונות באזור, ומעורבת בדיונים בלי להיתפס כאוטוסיידרית או אופורטוניסטית. אולם, סין מאתגרת את שיטת הריבונות הקיימת, המתנהלת בעיקר על ידי המועצה הארקטית והמדינות החברות בה.

המועצה הארקטית היא פורום בינלאומי המורכב משמונה המדינות הממוקמות מעל החוג הארקטי: ארצות הברית, רוסיה, קנדה, נורבגיה, דנמרק, איסלנד, פינלנד ושוודיה. בנוסף

למדינות החברות הללו, המועצה הארקטית כוללת גם מדינות משקיפות ונציגים של עמים ילידים מהאזור הארקטי. חמש המדינות שיש להן חיבור לחופי האוקיינוס הארקטי (אוקיינוס הקרח הצפוני), שהן ארצות הברית, רוסיה, קנדה, נורבגיה ודנמרק, מכונות A5. רוסיה יוצאת דופן בהיותה בעלת 53 אחוזים מהאזור הארקטי, ולכן שאר שבע חברות המועצה הארקטית מכונות A7.

למרות הפער בין רוסיה למדינות ה-A7, המועצה הארקטית נודעה כאחד הפורומים הבינלאומיים היעילים ביותר, שפעלו מתוך קונצנזוס ונמנעו באופן מפורש מדיונים בעניינים צבאיים. עם זאת, העיקרון רב השנים של "קו רוחב גבוה - מתיחות נמוכה" הגיע לקיצו בשנת 2022, עם פלישת רוסיה לאוקראינה. בתגובה החליטו מדינות ה-A7 כי הנסיבות לא מאפשרות להמשיך את ההתנהלות כרגיל, והשעו את רוסיה מהמועצה.

היבט מרכזי בתחרות בין המעצמות הגדולות באזור הארקטי, הוא התחרות על הגישה לשפע משאבי הטבע שבו. על פי [הסקר הגיאולוגי של ארצות הברית](#), ההנחה היא כי האזור הארקטי מכיל עתודות עצומות ובלתי מנוצלות ברובן של נפט, גז טבעי ומינרלים קריטיים ביניהם יסודות נדירים, טיטניום וליתיום. ככל ששינויי האקלים ממסים את הקרח הארקטי, כך הופכים משאבים אלה נגישים יותר. בהתחשב בכלכלתה הצומחת במהירות ובביקוש האדיר לאנרגיה וחומרי גלם, סין רואה בהבטחת הגישה שלה למשאבים אלו הכרח אסטרטגי.

סין ורוסיה ביססו אמנם שותפות פרגמטית באזור הארקטי (שנדחפה בחלקה מדאגה משותפת מהדומיננטיות העולמית של ארצות הברית), אולם ייתכן ששאיפותיהן יעלו על מסלול התנגשות. חרף החשש מהסנקציות המערביות ומלחצים גיאופוליטיים, סין נחושה להשיג גישה למשאבים הארקטיים. מעורבותה בפרויקטים גדולי ממדים, דוגמת פרויקט Yamal LNG להפקה והנזלה של גז מחצי-האי הארקטי ימאל שברוסיה, מוכיחה את נחישותה להפוך לשחקנית בזירה הארקטית. אמנם פרויקטים דוגמת [LNG 2](#), שאיבת גז מאזור ארקטי רוסי הסמוך לחצי-האי ימאל, נתקעו עקב סנקציות מערביות, אולם דומה שסין נותרה מחויבת לקדם את [LNG 2](#) מתחת לרדאר.

חזרתה של סין להבטיח את השגת המשאבים מתאפיינת באורך רוח. היא מוכנה להשקיע בפרויקטים שאולי לא יניבו תשואה מיידי, אבל הם חיוניים להשגת גישה עתידית למשאבים וביטחון אנרגטי בטווח הארוך. רכיב חשוב נוסף בתחרות הארקטית הוא שליטה על תשתיות קריטיות. ככל שהקרח בים נסוג כך נפתחים נתיבי ים חדשים, למשל נתיב הים הצפוני. נתיבים כאלה יהפכו את האזור למוקד סחר ימי חיוני, שעשוי אף לתפוס את מקומה של תעלת סואץ. סין הביעה עניין רב בנתיב הים הצפוני, המציע קיצור דרך משמעותי בין אסיה לאירופה בהשוואה לתעלת סואץ. נתיב הים הצפוני הוא גם רכיב מרכזי ב'דרך המשי הארקטית'

השאפתנית של סין, שאמורה לחבר את אסיה ואירופה דרך חיזוק הסחר העולמי. השפעה על נתיב השיט המכריע תעניק לסין יתרונות כלכליים משמעותיים ותחזק את כוחה הגיאופוליטי.

כדי להבטיח את מעמדה בקוטב הצפוני, סין מציעה להשקיע במתקני נמל באזור הארקטי וסמוך אליו, למשל בארכנגלסק שברוסיה, בתשתיות תחבורה, כגון בפרויקט הרכבת הרוסי Arctic Express No. 1, ובטכנולוגיה של הנעה גרעינית ולא גרעינית בשוברות קרח. פרויקטים אלה אמנם סופגים ביקורת והתנגדות מצד מספר מדינות ארקטיות, אולם הם מדגישים את כוונתה האסטרטגית של סין לבסס דריסת רגל במסדרון הימי המתפתח, ועשויים גם לאפשר לה הקרנת כוח ימי בקוטב הצפוני בזכות שליטה בנתיבי סחר חיוניים.

התחרות על השפעה באזור הארקטי מצריכה גם שותפויות בינלאומיות. הגישה של סין מדגישה בדרך כלל תמריצים כלכליים ומציעה למדינות הארקטיות הזדמנויות השקעה אטרקטיביות, למשל ניסיון לפתח מסילות ברזל באזור הארקטי הסקנדינבי. אולם מאמציה של סין נתקלים בהתנגדות, במיוחד מצד מדינות ארקטיות הנוטות לארצות הברית וחוששות מהאסרטיביות הגוברת של סין. בחזית ההתנגדות ניצבות המדינות הנורדיות, ובפרט שוודיה ונורבגיה. ארצות הברית מעוניינת להגביל את השפעתה של סין בקוטב הצפוני והפעילה לחץ על בעלות בריתה לסרב להשקעות סיניות דוגמת הניסיונות הסיניים לזכרות בגרינלנד, כשהיא דוחקת בהן באופן לא רשמי להצהיר על החששות שלהן מפני כוונותיה של סין, כפי שניתן היה לראות במקרה של השקעות סיניות בנמל קירקנס.

ככל שהחשיבות האסטרטגית של האזור הארקטי תגדל, כך צפויות התחרות על שותפויות להתחזק והתחרות על משאבי האזור להסלים. כך למשל, גרינלנד דחתה את הצעתה של סין להשקיע במודרניזציה של תשתיות שדה התעופה שלה, ובמקום זאת פנתה לדנמרק. המאבק עלה מדי פעם לכותרות, המעידות על עוצמת התחרות, כמו למשל כאשר הנשיא טראמפ הביע את רצונו לספח את גרינלנד, שכן משאבי הטבע הנדירים והרבים של גרינלנד חיוניים לביטחון הלאומי האמריקאי.

התחרות בין המעצמות הגדולות באזור הארקטי מתפרסת גם לעבר תחומי המדע והטכנולוגיה. סין כבר הוכיחה את מחויבותה למחקר מדעי בדרכים שונות, ובכלל זאת בהשקעה ניכרת בצי שוברות הקרח שלה, שכבר עולה בגודלו על הצי האמריקאי ועשוי אף לערער על המונופול של שוברות הקרח הרוסיות בנתיב הים הצפוני. משלחות של ספינות מחקר סיניות - לרבות כאלה שביצעו מחקר מול חופי ארצות הברית כדי לבחון את פוטנציאל הכרייה במים עמוקים - מוכיחות את עניינה של סין בחקר האזור הארקטי. מתקני המחקר הארקטי של סין בנורבגיה, איסלנד ושוודיה משקפים גם את מחויבותה להרחיב את נוכחותה המדעית.

למרות שסין מתמקדת לכאורה בשינויי אקלים ובמדע שימושי אחר, לפעילויות המחקר המדעי שלה עשויים להיות גם יישומים צבאיים. הכמות האדירה של נתונים שנאספו על ידי ספינות

מחקר סיניות ותחנות ניטור וחיישנים תת-ימיים יכולים לסייע לשיפור הניווט במים הארקטיים המכוסים בקרח, למעקב אחר תנועות צוללות ולפיתוח מערכות מכ"ם מתקדמות, שידעו לעקוב אחר עצמים למרחקים ארוכים. אופיו הדו-שימושי של המחקר המדעי מדגיש את הקישוריות בין האינטרסים הכלכליים, האסטרטגיים והמדעיים של סין באזור הארקטי, ואת ההיתוך בין האזרחי לצבאי בשיטה הסינית. העובדה שחלק מתוכניות המחקר הארקטי מנוהלות על ידי קבוצות המזוהות עם הצבא הסיני מחזקת את אופיו כפול-השימוש של המחקר. המחקר של סין מספק גם מידע רב ערך על המערכת האקולוגית, פוטנציאל המשאבים והשינויים הסביבתיים באזור הארקטי, שכולם קריטיים לניווט בטוח במימיו ולניצול משאביו. יתרה מכך, עבודה מדעית של הסינים בנוסחה על היונספרה תוכל לשפר יכולות זיהוי טילים, ואילו המחקר הסיני בנושא דגימת מליחות ים יוכל לשפר חמקנות של צוללות.

ההחרפה במתיחות הגיאופוליטית מקשה על המועצה הארקטית, שהיא הפורום העיקרי לממשל ושיתוף פעולה בקוטב הצפוני, לשמור על הרלוונטיות והאפקטיביות שלה. השעייתה של רוסיה מהמועצה והתגובה הרוסית (עצירת המימון), ממחישות את המורכבות. הדינמיקה המתפתחת לא רק תשפיע על גורל המשאבים, הסביבה והתרבויות הילידיות של הקוטב הצפוני, היא תחולל השלכות גיאופוליטיות רחבות יותר. השאלה לאן תוביל התחרות בין המעצמות הגדולות באזור הארקטי נותרת בשלב זה פתוחה.

הצמיחה הכלכלית המהירה של סין, הרחבת יכולותיה הצבאיות והאסרטיביות הגוברת שלה, הופכות אותה לכוח משמעותי באזור הארקטי, שנשלט בעבר על ידי נאט"ו ורוסיה. האינטראקציה המתפתחת בין המעצמות המעורבות, שכל אחת מהן חותרת למקסם השפעה, לבסס אינטרסים אסטרטגיים וכלכליים ולקדם את החזון האזורי שלה, תעצב את עתידו של האזור הארקטי. סין רואה בעצמה מעצמה עולמית עולה עם אינטרסים לגיטימיים וגדלים באזור הארקטי, ולכן נחושה לקחת חלק מרכזי בעיצוב עתידו של האזור ולתרום לסדר עולמי חדש ורב-קוטבי, שבו היא ממלאת תפקיד מוביל. התחרות בקוטב הצפוני בין סין לארצות הברית כבר החלה, וככל הנראה היא תואץ לאחר שנתיב הים הצפוני יתפוס את מעמדו בסחר במהלך העשור הבא.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט